

Сумський національний аграрний університет
Відокремлений структурний підрозділ
«Охтирський фаховий коледж Сумського НАУ»

ЦК економічних спеціальностей

КУРСОВА РОБОТА

спеціальності

072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
ОПП Фінанси, банківська справа та страхування

на тему: «**Місцевий бюджет і його роль у
соціально-економічному розвитку регіону**»

адміністрування

Студентки 3 курсу 36 групи
галузь знань 07 Управління та

спеціальності 072 Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок

Вікторії ЄФІМОВОЇ

Керівник Зульфія РУДИЧЕНКО

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____ – Олена ГАВРИШ

(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ – Любов ПРОГОННА

(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ – Зульфія РУДИЧЕНКО

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Охтирка - 2026 рік
ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Місцевий бюджет як інструмент соціально-економічного регулювання територій.....	6
2. Аналіз і характеристика місцевих бюджетів.....	9
2.1. Формування дохідної частини місцевого бюджету.....	9
2.2. Напрями видатків місцевого бюджету.....	15
3. Шляхи покращення соціально-економічного розвитку регіонів за рахунок місцевих бюджетів.....	19
Висновки.....	23
Список використаних джерел.....	25

ВСТУП

Місцевий бюджет є одним із ключових інструментів, за допомогою якого держава реалізує свою соціально-економічну політику на регіональному рівні. Саме через місцеві бюджети фінансуються школи, лікарні, дороги, комунальна інфраструктура та інші об'єкти, від яких безпосередньо залежить якість життя людей у конкретній громаді. У сучасних умовах розвитку України завдяки процесам децентралізації територіальні громади отримали ширші повноваження у формуванні власних доходів та самостійному визначенні видаткових пріоритетів, що зумовило принципово нове значення місцевих фінансів як інструменту регіонального розвитку.

Вибір теми «Місцевий бюджет і його роль у соціально-економічному розвитку регіону» зумовлений кількома взаємопов'язаними чинниками. По-перше, в умовах децентралізації, яка активно проводиться в Україні з 2015 року, ефективність управління місцевими фінансами безпосередньо визначає, наскільки успішно розвивається та чи інша територія. По-друге, розуміння механізмів формування та використання місцевих бюджетів є надзвичайно важливим для майбутнього фахівця у сфері фінансів, банківської справи та страхування, оскільки дозволяє прогнозувати ефекти бюджетної політики і планувати розвиток громади з урахуванням її реальних потреб та пріоритетів.

Актуальність обраної теми обумовлена цілою низкою обставин. В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України питання ефективного наповнення та раціонального використання місцевих бюджетів набуває особливого значення. Від того, наскільки грамотно сформована дохідна частина бюджету і наскільки чітко визначені видаткові пріоритети, залежить реальна спроможність регіону підтримувати соціальну сферу та відновлювати зруйновану інфраструктуру. Зокрема, кошти місцевого бюджету можуть спрямовуватися на ремонт шкіл і дитячих садків, покращення вуличного

освітлення, утримання лікарень та закупівлю сучасного медичного обладнання. Водночас слабе управління бюджетними ресурсами здатне гальмувати економічний розвиток, знижувати інвестиційну привабливість регіону та негативно впливати на добробут населення. Проблема міжбюджетних відносин, фінансового вирівнювання між регіонами та пошуку додаткових джерел наповнення місцевих скарбниць залишається предметом гострих дискусій серед науковців, практиків та органів державної влади.

Мета курсової роботи полягає у комплексному дослідженні місцевого бюджету як фінансового інструменту соціально-економічного розвитку регіону, визначенні основних проблем у сфері місцевих фінансів та обґрунтуванні шляхів їх вирішення.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

1. Розкрити теоретичні засади функціонування місцевих бюджетів та їхню роль у соціально-економічному розвитку регіону;
2. Проаналізувати структуру доходів і видатків місцевого бюджету та основні джерела їх формування;
3. Виявити ключові проблеми у формуванні та виконанні місцевих бюджетів в Україні;
4. Оцінити роль місцевого бюджету як інструменту соціально-економічного розвитку та запропонувати заходи щодо підвищення ефективності використання його коштів.

Об'єктом дослідження є місцевий бюджет як економічна категорія та фінансовий план розвитку відповідної території. Предметом дослідження виступають фінансові відносини, що виникають у процесі формування, розподілу та використання коштів місцевих бюджетів в контексті їхнього впливу на соціально-економічний розвиток регіону.

У процесі написання роботи використовувалися такі методи дослідження, як аналіз та синтез при вивченні теоретичних підходів до розуміння сутності

місцевих бюджетів; порівняльний аналіз при зіставленні показників різних бюджетних періодів; статистичний метод при обробці кількісних даних; метод узагальнення при формулюванні висновків.

Інформаційну базу дослідження становлять норми Бюджетного кодексу України [1], законодавчі та нормативно-правові акти у сфері місцевих фінансів, офіційні статистичні дані Державної казначейської служби України [15], наукові праці вітчизняних учених-економістів [13;14], а також матеріали спеціалізованих видань у галузі публічних фінансів [16].

Курсова робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи відповідає вимогам, встановленим для курсових робіт зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок.

1. МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТЕРИТОРІЇ

Місцевий бюджет відіграє важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій [1]. Він є складовою частиною бюджетної системи держави та виступає фінансовою основою діяльності органів місцевого самоврядування. Саме через місцеві бюджети забезпечується фінансування більшості потреб населення на місцевому рівні, зокрема утримання закладів освіти, охорони здоров'я, культури, розвиток інфраструктури та житлово-комунального господарства.

У загальному розумінні місцевий бюджет можна визначити як план формування та використання фінансових ресурсів, які знаходяться у розпорядженні органів місцевої влади для виконання покладених на них функцій [14]. Він відображає економічні відносини між державою, органами місцевого самоврядування, підприємствами та населенням у процесі розподілу та використання фінансових ресурсів.

Важливість місцевих бюджетів пояснюється тим, що саме на місцевому рівні вирішується значна частина соціально-економічних питань, які безпосередньо впливають на життя громадян. Органи місцевого самоврядування забезпечують функціонування закладів освіти, лікарень, комунального транспорту, благоустрій територій, утримання доріг, освітлення вулиць та інші важливі послуги. Для виконання цих завдань необхідні відповідні фінансові ресурси, джерелом яких і виступають місцеві бюджети.

Однією з основних функцій місцевого бюджету є регулююча функція. Вона полягає у тому, що за допомогою бюджетних коштів місцева влада може впливати на розвиток різних сфер економіки та соціального життя території. Наприклад, спрямування коштів на будівництво та ремонт доріг, покращує транспортне сполучення та сприяє розвитку підприємницької діяльності. Інвестиції у сферу освіти та охорони здоров'я підвищують рівень життя населення та сприяють формуванню людського капіталу.

Ще однією важливою функцією місцевого бюджету є соціальна функція. Значна частина бюджетних коштів використовується для фінансування соціальної сфери, зокрема освіти, медицини, культури, спорту та соціального захисту населення. Завдяки цьому громадяни мають можливість отримувати базові соціальні послуги, що є необхідною умовою для забезпечення соціальної стабільності та підвищення рівня добробуту населення.

Крім того, місцеві бюджети виконують економічну функцію, оскільки сприяють розвитку господарської діяльності на території громади. Органи місцевого самоврядування можуть спрямовувати кошти на розвиток інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу, модернізацію комунальних підприємств, що в свою чергу стимулює економічне зростання та створення нових робочих місць.

Формування доходів місцевих бюджетів здійснюється за рахунок різних джерел. До них належать податкові надходження, неподаткові платежі, доходи від комунальної власності, а також міжбюджетні трансферти з державного бюджету. Найбільшу частку доходів місцевих бюджетів становлять податки, зокрема податок на доходи фізичних осіб, місцеві податки та збори, а також плата за землю [2]. Саме ці надходження забезпечують фінансову основу для реалізації місцевих програм розвитку.

Важливу роль у формуванні фінансових ресурсів місцевих бюджетів відіграє система міжбюджетних відносин. Вона передбачає надання державою фінансової підтримки територіям у вигляді дотацій та субвенцій [4;11]. Така підтримка необхідна для вирівнювання фінансових можливостей різних регіонів, оскільки рівень економічного розвитку територій може суттєво відрізнятись.

Значні зміни у функціонуванні місцевих бюджетів в Україні відбулися після проведення реформи децентралізації. У результаті цієї реформи органи місцевого самоврядування отримали більше повноважень у сфері управління фінансовими ресурсами, а також можливість самостійно визначати напрями

використання бюджетних коштів [3]. Це сприяло підвищенню фінансової самостійності територіальних громад та посиленню їхньої відповідальності за соціально-економічний розвиток територій [13].

В умовах сучасних викликів, пов'язаних із воєнним станом та необхідністю відновлення економіки країни, роль місцевих бюджетів стає ще більш важливою [16]. Саме за рахунок коштів місцевих бюджетів здійснюється фінансування заходів з відновлення інфраструктури, ремонту доріг, шкіл, лікарень та інших важливих об'єктів. Крім того, місцеві бюджети можуть використовуватися для підтримки внутрішньо переміщених осіб, забезпечення соціальної допомоги населенню та розвитку місцевої економіки.

Отже, місцевий бюджет є важливим інструментом соціально-економічного регулювання територій. Він забезпечує фінансову основу діяльності органів місцевого самоврядування, сприяє розвитку соціальної сфери та інфраструктури, а також створює умови для економічного зростання регіону. Ефективне формування та використання коштів місцевого бюджету є необхідною умовою сталого розвитку територіальних громад та підвищення якості життя населення.

2. АНАЛІЗ І ХАРАКТЕРИСТИКА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

2.1 ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ

Охтирка — місто у Сумській області, розташоване на лівому березі річки Ворскли, в центрі трикутника обласних центрів — Сум, Харкова та Полтави. Місто є адміністративним центром Охтирського району та Охтирської міської територіальної громади.

Перша письмова згадка датована 1641 роком. Охтирка була третім за значенням полковим містом Слобідської України після Харкова і Сум. У 2022 році місту присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України» за стійкість під час збройної агресії Росії.

Населення міста становить близько 49 091 особи. Основу економіки формує нафтогазова галузь — у 1961 році тут добуто перші тони промислової нафти з Качанівського родовища, а також машинобудування та підприємства місцевої промисловості.

Саме ці економічні характеристики безпосередньо впливають на формування доходів міського бюджету, аналіз якого наведено нижче (дивись табл. 2.1, 2.2, 2.3).

Таблиця 2.1 - Динаміка зносу основних фондів Охтирської громади

Показник	На початок 2025р.	На кінець 2025р.	Абсолютн е відхилення	Темп зміни, %
1. Основні засоби, тис. грн.	337823	389826	+52003	115,4%
2. Первісна вартість тис. грн.	661601	675085	+13484	102,0%
3. Знос, тис. грн.	323778	285259	-38519	88,1%

Згідно даних таблиці 2.1, вартість основних засобів за 2025 рік зросла на 15,4%, первісна вартість – на 2%, знос основних фондів демонструє зменшення на 11,9%. Дані значення показують ефективно і раціональне використання основних фондів, що є у власності Охтирської громади.

Таблиця 2.2 – Грошові кошти Охтирської громади

Показник	На початок 2025р.	На кінець 2025р.	Абсолютне відхилення	Темп зміни, %
У національній валюті тис. грн.	1005	480	-525	47,8%
Каса, тис. грн.	1005	480	-525	47,8%

Аналізуючи розрахунки таблиці 2.2, робимо висновок, що на кінець аналізованого періоду грошові кошти склали 47,8% від початкової суми. Зберігаються кошти в національній валюті виключно в касі громади.

Таблиця 2.3 – Власний капітал Охтирської громади

Показник	На початок 2025р.	На кінець 2025 року	Абсолютне відхилення	Темп зміни, %
Власний капітал	661601	675085	+13484	102,0%
Фінансовий результат	-217128	-206991	+10137	95,3%
Всього	444473	468094	+23621	105,3%

По даних таблиці 2.3 власний капітал збільшився на 2%, фінансовий результат склав 95,3%. Ці результати вплинули на значення всього – 105,3%. Відбулося зростання, що є позитивним результатом.

Фінансові результати Охтирської громади розглянемо за таблицею 2.4 та рисунком 2.1

Таблиця 2.4 – Фінансові результати Охтирської громади

Стаття	За 2025рік, тис. грн.	За 2024 рік, тис. грн.	Абсолютне відхилення, тис. грн.	Темп зміни, %
1	2	3	4	5
ДОХОДИ				
Бюджетні асигнування	9044692	7300528	+1744164	123,9%
Доходи від продажу активів	274	-	+274	-
Усього доходів від обмінних операцій	9044966	7300528	+1744438	123,9%
Трансферти	1300080	43419	+1256661	2994,3%

1	2	3	4	5
Усього доходів від необмінних операцій	1300080	43419	+1256661	2994,3%
Усього доходів	10345046	7343947	+3001099	140,9%

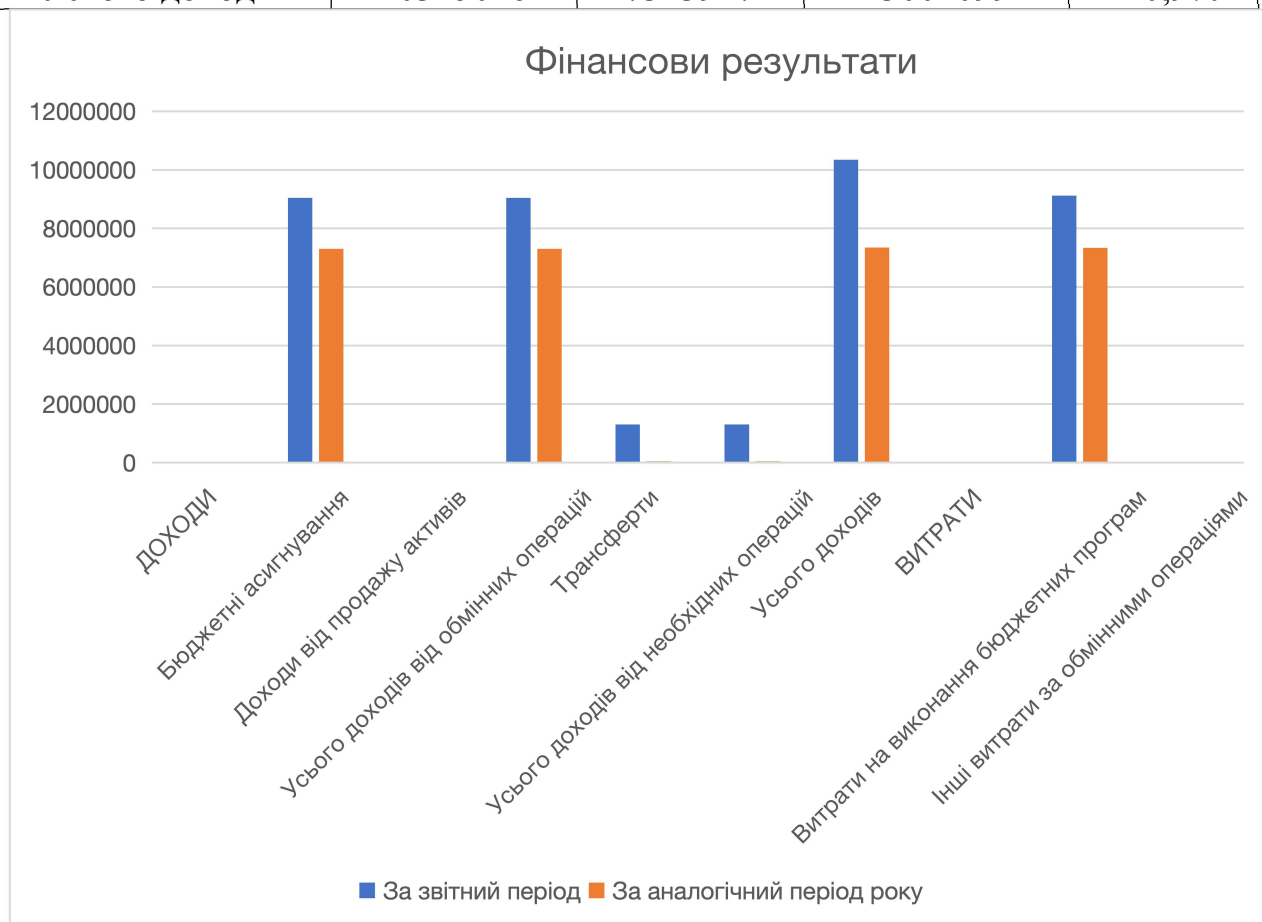

Рис. 2.1. Фінансові результати Охтирської громади за 2025 рік

Бюджет Охтирської міської територіальної громади на 2025 рік було затверджено в сумі 654 671,3 тис. грн, з яких загальний фонд — 597 212,8 тис. грн, спеціальний фонд — 57 458,5 тис. грн [5].

Фактичні надходження становили 670 865,7 тис. грн, що складає 102,5% від річного плану. Загальний фонд виконано на 99,3%, спеціальний — на 135,9%, що свідчить про ефективне виконання дохідної частини бюджету (дивись таблицю 2.5).

Таблиця 2.5 – Власні доходи Охтирської громади

Стаття доходів	Тис. грн.	Питома вага, %
ПДФО	279970,82	64,3
Єдиний податок	57039,16	13,1
Акцизний податок	51814,19	11,9
Плата за землю	26124,80	6,0
Інші надходження	20464,43	4,7
Всього	435413,4	100

Доходи сформовані за рахунок власних надходжень — 435 413,4 тис. грн (64,9%) та офіційних трансфертів — 235 452,3 тис. грн (35,1%). Основним джерелом є ПДФО — 279970,82 тис. грн (64,3% власних доходів), виконання якого склало 108,6% від плану. Серед інших джерел: єдиний податок — 13,1%, акцизний податок — 11,9%, плата за землю — 6,0%. Разом з тим фіксується недовиконання доходів від адміністративних послуг та зменшення надходжень від оренди комунального майна.

Для порівняльного аналізу вивчімо фінансову діяльність Тростянецької територіальної громади. Місто Тростянець також розташований у Сумській області на берегах річки Боромля. Місто засноване у 1660 році. Як і Охтирка, у 2022 році Тростянець отримав почесну відзнаку «Місто-герой України» за героїчний опір та визволення після місячної окупації.

Населення міста до повномасштабного вторгнення складало близько 19 000 осіб (громади — близько 28 000 осіб), що менше за Охтирку, але місто є дуже активним економічним та культурним центром.

Економічний профіль

Якщо в Охтирці домінує нафтогазова галузь, то «обличчям» Тростянця є харчова промисловість:

- ПрАТ «Монделіс Україна»: Шоколадна фабрика (колишня «Україна») — один із найбільших платників податків області. Саме тут виробляють відомі бренди (Korona, Milka, «Ведмедик Барні»).

- Деревообробка та сільське господарство: Важливі складові місцевої економіки.
- Туризм: До 2022 року місто активно розвивалося як туристичний магніт завдяки садибі Кеніга, «Круглому двору» та фестивалям («Схід-рок», «Trostyanyets Music Fest»).

Бюджетні особливості та відновлення

Аналізуючи показники Тростянецької громади, можна виділити такі моменти:

- Структура доходів: Бюджет Тростянця також критично залежить від ПДФО (податку з доходів фізичних осіб). Оскільки шоколадна фабрика є великим роботодавцем, її стабільна робота — це запорука наповнення бюджету.
- Відновлення: Через значні руйнування у 2022 році (зокрема залізничного вокзалу, лікарні та центральної частини міста), бюджет Тростянця зараз має величезну частку зовнішнього фінансування та грантів. Місто стало одним із майданчиків для державного експериментального проєкту комплексного відновлення.

Розглянемо доходи Тростянецької громади за таблицею 2.6. та рисунком 2.2.

Таблиця 2.6 - Динаміка доходів Тростянецької громади

Показник	2023рік	2024рік	2025 рік	Темп зміни 2025р. до 2023 р.,%	Темп зміни 2025р. до 2024 р.,%
Надходжен ня всього, тис. грн.	2051,39	2303,00	2785,40	135,78	120,95

Рис 2.2 Доходи Тростянецької громади

При затверджених показниках надходжень бюджет Тростянецької міської територіальної громади затверджено в загальній сумі 360 196,0 тис. гривень, із них загальний фонд – 353 303,5 тис. гривень та спеціальний фонд – 6 892,5 тис. гривень [6]. До бюджету Тростянецької міської територіальної громади за січень-вересень 2025 року зараховано в сумі 295 543,8 тис. гривень, з них: доходи загального фонду – 260 140,9 тис. гривень та спеціального фонду – 35 402,9 тис. гривень.

Власних доходів (загальний фонд) за січень-вересень 2025 року надійшло в сумі 200 362,9 тис. гривень, що становить 100,2 % запланованих призначень, сума перевиконання 483,6 тис. гривень.

У порівнянні з аналогічним періодом минулого року надходження зросли на 36 136,9 тис. гривень, або на 22,0 %.

Основним джерелом наповнення дохідної частини загального фонду бюджету Тростянецької міської територіальної громади є податок на доходи фізичних осіб, який в структурі власних надходжень – 59,6%.

За січень-вересень 2025 року надійшло ПДФО в сумі 119 380,0 тис. гривень, що становить 100,1 % планових призначень. У порівнянні з відповідним періодом минулого року фактичні надходження податку на доходи з фізичних осіб зросли на 21 131,4 тис. гривень, або на 21,5%.

Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується із доходів у вигляді заробітної плати виконаний в сумі 112 660,3 тис. гривень, що на 20 631,7 тис. гривень більше надходжень 9 місяців 2024 року, або на 22,4%.

Доходи Тростянецької територіальної громади у 2025р. в порівнянні з 2024р.- зросли на 20,95%. Відповідне значення Охтирської територіальної громади – 23,9%. Це свідчить про те, що Охтирка більш ефективно формує дохідну частину за рахунок трансфертів.

2.2. НАПРЯМИ ВИДАТКІВ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

Напрями видатків Охтирської та Тростянецької громади розглянемо за таблицями та діаграмами. (дивись табл. 2.7, 2.8, 2.9, рис. 2.3, 2.4).

Таблиця 2.7 – Фінансові результати Охтирської громади

Стаття	За 2025р., тис. грн.	За 2024р., тис. грн.	Абсолютне відхилення, тис. грн.	Темп зміни, %
ВИТРАТИ				
Витрати на виконання бюджетних програм	9118954	7337520	+1781434	124,3%
Інші витрати за обмінними операціями	1800	1920	-120	93,8%

Таблиця 2.8 – Елементи витрат за обмінними операціями Охтирської громади

Стаття	За звітний період, 2025 рік, тис. грн.	За 2024 року, тис. грн.	Абсолютне відхилення	Темп зміни, %
1	2	3	4	5
Виплати на оплату праці	7024947	5589556	+1435391	125,7%

1	2	3	4	5
Відрахування на соціальні заходи	1441846	1223892	+217954	117,8%
Матеріальні витрати	604755	468929	+135826	129,0%
Амортизація	47406	55143	-7737	86,0%
Інші витрати	1800	1920	-120	93,8%
Усього	9120754	7339440	+1781314	+24,3%

Рис. 2.3 Елементи витрат за обмінними операціями Охтирської громади за 2024, 2025 роки.

Видатки затверджено в сумі 710 943,0 тис. грн, фактичне виконання — 696 619,4 тис. грн (98,0%). Найбільша частка спрямована на освіту (52,0%), охорону здоров'я (7,2%) та соціальний захист (5,8%), що підтверджує соціальну спрямованість бюджету. Оплата праці становить 57,5% усіх видатків.

Серед ключових особливостей виконання бюджету: перевиконання доходів (102,5%), висока частка власних надходжень (майже 65%), відсутність заборгованості по заробітних платах та комунальних платежах.

Висновок. Бюджет Охтирської міської громади за 2025 рік виконано на достатньо високому рівні. Громада демонструє фінансову стабільність та ефективне використання коштів. Пріоритетним завданням залишається нарощування власної дохідної бази та зниження залежності від державних трансфертів.

Таблиця 2.9 – Видатки Тростянецької громади за 2025 рік

Показник	Загальний фонд, тис. грн	Структура, %
Оплата праці і нарахування на ЗП	2560,00	91,91
Предмети, матеріали, обладнання	30,00	1,08
Оплата послуг	55,00	1,97
Видатки на відрядження	3,00	0,11
Оплата теплопостачання	95,00	3,41
Оплата водопостачання	1,70	0,061
Оплата електроенергії	40,00	1,436
Оплата інших енергоносіїв	0,70	0,025
Видатки всього	2785,40	100

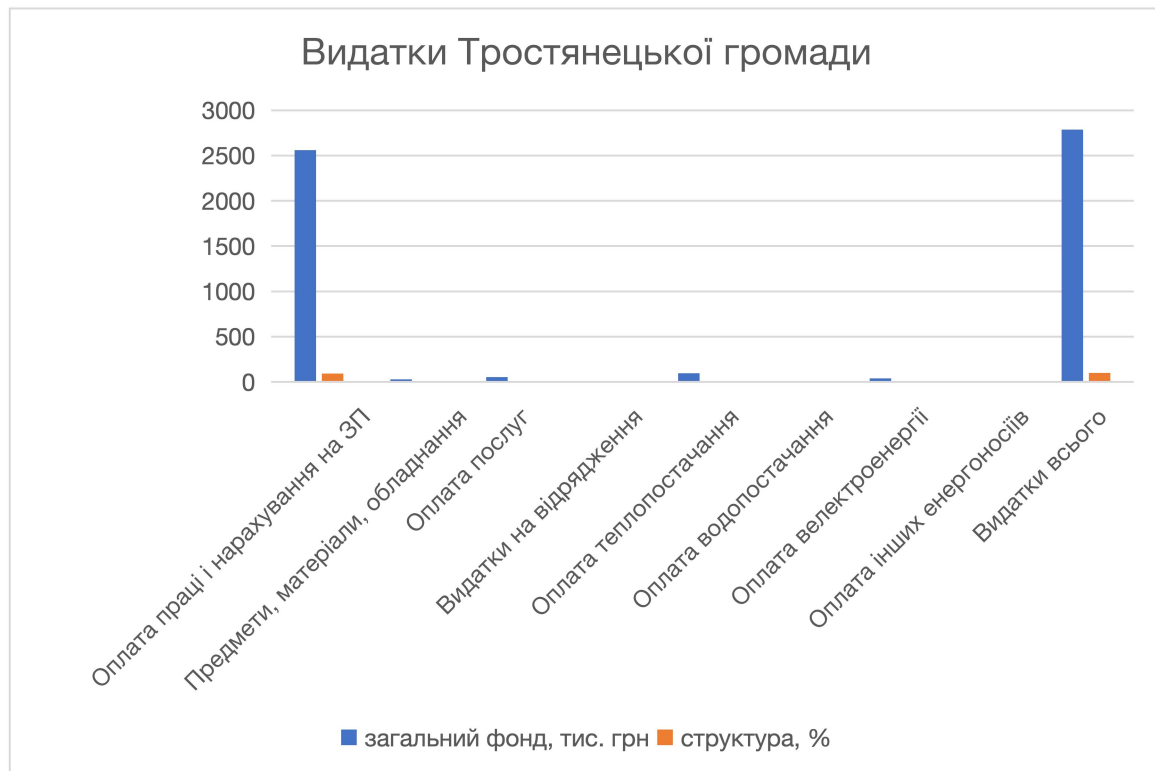

Рис. 2.4 Видатки Тростянецької громади

Загальний обсяг видатків бюджету Тростянецької міської територіальної громади на 2025 рік було затверджено у сумі 360 196,0 тис. гривень. З них видатки загального фонду склали 353 303,5 тис. грн, а спеціального фонду — 6 892,5 тис. грн. Протягом року до бюджету вносилися зміни, а за підсумками 9 місяців 2025 року було звітовано про виконання бюджетних показників.

Для порівняння: на наступний 2026 рік бюджет громади вже прийнято з видатками у сумі 396 175,9 тис. гривень.

3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Ефективне управління місцевими бюджетами в сучасних умовах виступає не лише інструментом фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, а й ключовим фактором забезпечення сталого соціально-економічного розвитку територіальних громад. В умовах децентралізації та з урахуванням наслідків воєнних дій роль місцевих бюджетів значно зростає, оскільки саме вони забезпечують фінансування відновлення інфраструктури, підтримку економіки та підвищення якості життя населення.

Розглянемо шляхи покращення соціально-економічного розвитку регіонів на прикладі Тростянецької територіальної громади.

Аналіз стратегії розвитку Тростянецької міської територіальної громади до 2030 року та програм соціально-економічного розвитку на середньострокову перспективу [7;8] дозволяє визначити основні напрями вдосконалення бюджетної політики та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

Першочерговим напрямом є зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів. Оскільки основним джерелом доходів для громад є податок на доходи фізичних осіб, доцільно зосередити увагу на стимулюванні економічної активності та розвитку ринку праці. Це передбачає створення сприятливих умов для функціонування підприємств, залучення інвестицій та підтримку підприємницької діяльності. Важливим інструментом у цьому напрямі є запровадження місцевих стимулів, зокрема створення індустріальних парків, розвиток майстерень народних ремесел, а також реалізація заходів інвестиційного маркетингу з метою просування експортного потенціалу місцевих товаровиробників.

Наступним важливим напрямом є підвищення ефективності та раціональності використання бюджетних коштів. В умовах обмеженості ресурсів особливого значення набуває оптимізація видаткової частини бюджету.

Доцільним є спрямування коштів на реалізацію енергоефективних заходів, зокрема модернізацію об'єктів соціальної інфраструктури, що дозволить зменшити витрати на енергоносії у довгостроковій перспективі. Водночас важливим є розвиток цифрової інфраструктури та систем безпеки громади, що сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості території та покращенню умов проживання населення.

Особливу увагу необхідно приділити розвитку транспортної та логістичної інфраструктури, яка є важливим фактором економічного зростання регіону. Фінансування ремонтів доріг, розвиток транспортного сполучення та модернізація комунальної інфраструктури створюють передумови для активізації підприємницької діяльності та залучення інвестицій.

Важливим напрямом є також підтримка соціальної сфери та розвиток людського капіталу. Забезпечення доступності якісних освітніх, медичних, культурних та спортивних послуг сприяє підвищенню рівня життя населення та зменшенню міграційних процесів. Доцільним є фінансування програм розвитку молоді, модернізація спортивної інфраструктури та реалізація ініціатив, спрямованих на формування здорового способу життя населення.

Крім того, перспективним напрямом є розвиток туристичного потенціалу та збереження культурної спадщини. Підтримка об'єктів історико-культурного значення та розвиток туристичної інфраструктури можуть стати додатковим джерелом надходжень до місцевого бюджету, а також сприяти формуванню позитивного іміджу громади.

Не менш важливим є удосконалення системи управління бюджетними ресурсами. Запровадження програмно-цільового методу бюджетування, підвищення рівня прозорості бюджетного процесу, а також впровадження сучасних цифрових технологій у сфері управління фінансами дозволяють підвищити ефективність використання бюджетних коштів та забезпечити контроль за їх цільовим використанням.

В умовах обмеженості власних фінансових ресурсів особливого значення набуває залучення зовнішніх джерел фінансування. Участь у міжнародних проєктах, співпраця з донорськими організаціями та залучення грантових коштів сприяють реалізації масштабних інфраструктурних та соціально-економічних проєктів.

Таким чином, покращення соціально-економічного розвитку регіонів за рахунок місцевих бюджетів можливе за умови переходу від моделі «бюджету утримання» до моделі «бюджету розвитку». Це передбачає спрямування фінансових ресурсів на інвестиційні та інноваційні проєкти, розвиток підприємництва, модернізацію інфраструктури та підвищення якості життя населення.

Важливим напрямом підвищення ефективності використання місцевих бюджетів є впровадження механізмів оцінки результативності бюджетних програм. У сучасних умовах доцільно переходити від кількісного підходу до якісного, коли оцінюється не лише обсяг витрачених коштів, а й досягнутий соціально-економічний ефект. Це передбачає використання системи показників ефективності (KPI), які дозволяють оцінити рівень виконання програм, їх вплив на розвиток громади та доцільність подальшого фінансування.

Крім того, важливим інструментом підвищення ефективності бюджетної політики є запровадження партисипативного бюджетування (громадського бюджету). Такий підхід передбачає залучення мешканців громади до процесу розподілу частини бюджетних коштів. Це сприяє підвищенню прозорості управління фінансами, формуванню довіри до органів місцевого самоврядування та реалізації проєктів, які безпосередньо відповідають потребам населення.

Необхідно також враховувати ризики та виклики, що впливають на формування та використання місцевих бюджетів. До основних ризиків належать нестабільність економічної ситуації, зменшення надходжень від податків, зростання видатків на соціальну підтримку населення, а також

наслідки воєнних дій. У зв'язку з цим доцільним є формування резервних фондів та розробка антикризових заходів, спрямованих на забезпечення фінансової стійкості громади.

Ще одним важливим напрямом є розвиток міжмуніципального співробітництва. Об'єднання фінансових ресурсів кількох територіальних громад дозволяє реалізовувати масштабні інфраструктурні проекти, які є недоступними для окремих громад. Це стосується, зокрема, розвитку систем водопостачання, поводження з відходами, транспортної інфраструктури та інших сфер.

Крім того, перспективним є впровадження інноваційних підходів до управління розвитком територій, зокрема концепції “смарт-громади”. Використання цифрових технологій, автоматизація управлінських процесів, розвиток електронних сервісів та відкритих даних сприяють підвищенню ефективності управління та покращенню якості життя населення.

Важливу роль у забезпеченні сталого розвитку відіграє також екологічна складова бюджетної політики. Фінансування заходів із охорони навколишнього середовища, впровадження систем роздільного збору відходів, розвиток зелених зон та використання альтернативних джерел енергії сприяють формуванню безпечного та комфортного середовища для проживання населення.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання курсової роботи було здійснено комплексне дослідження місцевого бюджету як важливого інструменту забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

У ході теоретичного аналізу встановлено, що місцевий бюджет є складовою бюджетної системи держави та виступає фінансовою основою діяльності органів місцевого самоврядування. Його функціонування забезпечує реалізацію соціальної, економічної та регулюючої функцій, що проявляються у фінансуванні суспільно важливих послуг, розвитку інфраструктури та стимулюванні економічної активності на місцевому рівні.

У другому розділі було проведено аналіз формування та використання коштів місцевого бюджету на прикладі територіальної громади. Встановлено, що ключовим джерелом доходів є податок на доходи фізичних осіб, частка якого у структурі надходжень є визначальною. Також значну роль відіграють місцеві податки та збори, а також міжбюджетні трансферти. Аналіз видаткової частини бюджету показав, що основні фінансові ресурси спрямовуються на фінансування соціальної сфери, зокрема освіти, охорони здоров'я та житлово-комунального господарства.

За результатами аналізу фінансового стану громади встановлено позитивні тенденції, зокрема зростання окремих показників доходів та покращення фінансових результатів. Водночас виявлено низку проблем, серед яких обмеженість фінансових ресурсів, значна залежність бюджету від одного джерела доходів, вплив воєнних дій, а також необхідність відновлення пошкодженої інфраструктури.

У третьому розділі було обґрунтовано основні напрями підвищення ефективності використання місцевих бюджетів. Зокрема, визначено необхідність зміцнення дохідної бази за рахунок стимулювання підприємницької діяльності, залучення інвестицій та розвитку ринку праці. Важливим є також удосконалення бюджетного планування, оптимізація

видатків, впровадження енергоефективних заходів, розвиток інфраструктури та підвищення якості надання соціальних послуг.

Окрему увагу приділено необхідності залучення зовнішніх джерел фінансування, зокрема міжнародної технічної допомоги та грантових коштів, що є важливим чинником реалізації проєктів відновлення та розвитку територіальних громад в умовах сучасних викликів.

Таким чином, у результаті дослідження підтверджено, що місцевий бюджет є дієвим інструментом реалізації соціально-економічної політики на регіональному рівні. Ефективне управління бюджетними ресурсами, їх раціональний розподіл та спрямування на пріоритетні напрями розвитку забезпечують підвищення фінансової спроможності громади, зростання її інвестиційної привабливості та покращення якості життя населення.

Отже, досягнення сталого соціально-економічного розвитку регіону можливе за умови переходу до моделі «бюджету розвитку», яка передбачає орієнтацію на довгострокові результати, інновації та ефективне використання фінансових ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI (зі змінами і доповненнями).
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI (зі змінами і доповненнями).
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 №280/97-ВР.
4. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 №1602-III.
5. Звіт про виконання бюджету Охтирської міської територіальної громади за 2025 рік. Офіційний сайт Охтирської міської ради.
6. Звіт про виконання бюджету Тростянецької міської територіальної громади за 2025 рік. Офіційний сайт Тростянецької міської ради.
7. Стратегія розвитку Тростянецької міської об'єднаної територіальної громади до 2030 року, затверджена рішенням Тростянецької міської ради від 21.08.2019 №380.
8. Програма економічного і соціального розвитку Тростянецької міської територіальної громади на 2025–2027 роки, затверджена рішенням сесії Тростянецької міської ради від 24.12.2024 №816.
9. Офіційний сайт Тростянецької міської ради. – Режим доступу: <https://trostyanets-miskrada.gov.ua>

10. Офіційний сайт Охтирської міської ради. – Режим доступу: <https://okhtyrka-mr.gov.ua>
11. Міністерство фінансів України. – Режим доступу: <https://www.mof.gov.ua>
12. Державна служба статистики України. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua>
13. Бюджетна децентралізація в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку : навч. посібник / за ред. О.П. Кириленко. – Київ : КНЕУ, 2020.
14. Фінанси місцевого самоврядування : навчальний посібник / за ред. В.М. Федосова. – Київ : Центр учбової літератури, 2019.
15. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua>.
16. Публічні фінанси в умовах війни та повоєнного відновлення: монографія / за заг. ред. д.е.н. М. В. Солдатенко. Суми, 2025.